

Oponentský posudek na rigorózní práci:

Jaroslav HAVRLANT
Prologomena k hledání ekleziologických inspirací v životě a díle Tomáše Bavorovského
(† 1562)

Univerzita Karlova v Praze – Katolická teologická fakulta

Praha 2010

217 s. (191 s. textu; 57 s. příloh)

Reformačnímu období v našich zemích a jeho představitelům bývá v církevně-dějinné práci věnována značná pozornost od dob zrození moderního českého dějepisectví. Od času Františka Palackého jsou zpracovávány dějiny husitské revoluce, dějiny Jednoty bratrské, na pomyslný piedestal bývá staven z předbělohorských osobností nejvýše Jan Amos Komenský. Římská církev a její představitelé v průběhu 15. – 17. století bývají však v bádání upozaděni, samostatné monografie věnované katolickým kněžím a hodnostářům římské církve lze spočítat na prstech jedné ruky. Ani po roce 1989 nedošlo k závažné proměně daného stavu, jakkoli např. doba barokní byla do jisté míry rehabilitována a její texty začaly být znovu zkoumány a vydávány. Proto je třeba s povděkem přijmout práci, jež dosavadní „mlčení“ prolamuje a kterou Jaroslav Havrlant předkládá k rigoróznímu řízení pod názvem *Prologomena k hledání ekleziologických inspirací v životě a díle Tomáše Bavorovského († 1562)*. Byl-li Havrlantův projekt podpořen i ze strany Grantové agentury UK, zdá se, že by mělo jít o práci kvalitní. Teologické vzdělání autora by pak mohlo být cennou devizou. Jaká tedy je práce Jaroslava Havrlanta o knězi Tomáši Bavorovském?

Jaroslava Havrlanta zaujala přední postava římské církve 16. století, kněz Tomáš Bavorovský: jeho život, dílo a ovšem jeho ekleziologie, které se hodlá věnovat napříště v dizertační práci. K tomu však, aby obsáhl náročné učení o církvi v díle a myšlení katolického kněze v konfesně rozdělené zemi, bylo nutné ohledat terén, seznámit se s životním osudem dané osoby a také poznat celek jeho díla, o něž by rád své další bádání opřel. Proto je Havrlantova rigorózní práce navzdory svému názvu vlastně touto přípravou, jakkoli kvalitní a monograficky uzavřenou, kterou by bylo možná si představit i v knižním vydání, ať již bude Bavorovského ekleziologie v budoucnu zpracována či ne.

Své téma, takto vymezené, volil autor práce originální, dosud jen dílčím způsobem zpracované a bez ohledu k celku. Odtud pak také plyne způsob práce, který sepsání díla

předcházet, totiž heuristika. Jak vidno na první pohled, dílo je zřetelně vystavěno na pečlivé práci v českých i zahraničních archivech a knihovnách, které dosud skrývají valem nepublikované prameny k dané postavě římské církve a jejímu dílu. Kriticky se však autor práce vyrovnal i s předchozím bádáním, z něhož sice do jisté míry vycházel (např. prameny k životu a dílu Tomáše Bavorovského jsou tam vlastně již představeny), přesto jde cestou vlastní a mluva sekundární literatury tak v práci není téměř slyšet.

Obsahem práce, jak bylo řečeno, je vlastně „osobnost“ (s. 58nn.) a „dílo“ (s. 109nn.) kněze Tomáše Bavorovského. Nejprve proto autor vypisuje, nutně zkratkovitě, náboženskou a politickou situaci v jižních a západních Čechách, kde Bavorovský většinu života působil (s. 13nn.: Bavorov, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Plzeň). Všimá si problematiky tehdejšího knihtisku a cenzurního dohledu nad tehdejší tištěnou produkcí (s. 22nn.), což je vzhledem k dochování pramenů zcela na místě. Ve formě exkurzu pak pojednává i o recepci díla Erasma Rotterdamského v našich zemích (s. 44nn.), což je podstatné jak pro pochopení myšlení „erasmiána“ Bavorovského, tak pro rozšíření našich dosavadní znalosti o českém erasmianství, dosud valně zpracovávaném pouze ve vztahu k prostředí tzv. české reformace.

Další část, věnovaná Bavorovského životu, je v Havrlantově práci rozdělena na dva samostatné oddíly, opět logicky a s ohledem na zpracovávaný celek. První je věnován Bavorovského původu a jeho působení na jihu i západě země, ovšem krátce i v Praze. Druhý pak formou exkurzu pojednává o osobách, které Bavorovského dílo provázely, ať to byl redaktor Bavorovského tisků Jan Stráněnský, nebo ti, kterým svá díla Bavorovský dedikoval a kteří patřili mezi přední šlechtice daného regionu v 16. století jako např. Vilém z Rožmberka.

Poslední třetí část práce je konečně přehledem celku Bavorovského díla a věnuje se jeho kázáním v Hoffmeisterově postile, *Kázání o svatém pokání*, *Rozjímání o umučení Páně*, *České postile* a *Zrcadlu onoho věčného života*. Bylo již řečeno, že rozbor Bavorovského díla nebyl předmětem této rigorózní práce, čtenář tak má k dispozici vlastně jen důkladný přehled spisů, jejich určení a zařazení. Pro další bádání je však cenné i to, že tato partie je mimoděk i pěkným přehledem dobové katolické homiletiky, jakkoli orientovaným jen na díle jediného autora.

Po závěru (s. 129), shrnujícím ve stručnosti dosažené výsledky práce a snažící se postihnout vývoj Bavorovského osobnosti podle jednotlivých jeho spisů i vymežit základní rysy jeho osobnosti s výhledem k chystané dizertační práci, přichází ke slovu řada cenných příloh. Nejprve je Bavorovský představen formou výběrové čítanky dobové korespondence a dalších dokumentů, vázaných k jeho životu. Poté přichází ke slovu obraz jeho osobnosti, tak jak je prezentován v předmluvách Bavorovského tištěných knih, k nimž jsou připojeny i práce

Stráněnského, které zde Havrlant společně edituje. Poslední přílohy jsou pak věnovány soupisu českých a latinských erasmian, přeložených a vydaných v našich zemích do roku 1800, které jsou doplňkem příslušné pasáže o recepci Erasmových myšlenek u nás; svou roli však mohou plnit i samostatně a být k užítku dalšímu bádání o knížeti humanistů.

Jakkoli je Havrlantova metoda naprosto odpovídající danému cíli a jakkoli nelze formě, ani obsahu jeho práce vcelku nic vytknout, je nyní přeci nutné vyslovit několik kritických poznámek.

Domnívám se, že největší „slabinou“ Havrlantovy práce je její název a vzhledem k obsahu díla to nezachrání ani výraz „prolegomena“ v titulu. Je sice zjevné, že ekleziologie byla Havrlantovi centrem, k němuž upínal své badatelské úsilí; jeho grantový projekt byl nazván *Ekleziologie Tomáše Bavorovského († 1562)* a sám v úvodních partiích píše, že „hledání samotných ekleziologických postojů v díle našeho autora by mělo být předmětem studia až v disertační práci. Celá následující studie se bude věnovat historickému pohledu na Bavorovského a jeho dílo s důkladnějším představením dějin prostředí, kde působil“ (s. 7; znovu v podobném duchu na s. 109). Přesto by snad bylo lépe odhlédnout od plánovaného cíle vyhledat Bavorovského ekleziologii a volit s ohledem na práci samou titul vhodnější. Obsah, jak již bylo řečeno, uzavřenému celku takto nazvané rigorózní práce vlastně neodpovídá.

Doplnit lze autora práce vlastně jen místy. Na s. 16 je vznik Jednoty určen valdensko-táborskou tradicí, sám zakladatel Jednoty bratr Řehoř a první osadníci Kunvaldu však pocházeli z okruhu posluchačů pražského voleného arcibiskupa církve podobojí Jana Rokycany: podíl pražského utrakvismu proto nelze vylučovat. Na s. 17 nenalzáme odkaz, potvrzující tvrzení, že šlo opravdu o tři vratislavské františkány, kteří vstoupili do Jednoty. Na s. 28 je Štěkeň spojena s Jednotou, v 15. století šlo však spíše o centrum tzv. malé stránky (bratr Amos) a o Jednotě od počátku 16. století tam není zpráv. Odkaz na s. 105 k polemikám Václava Šturma s Jednotou by bylo možné doplnit zmínkou o práci Václava Roudnického, *Václav Šturm a čeští bratři* (Sborník Historického kroužku 6, 1897, s. 74-82). A lze tedy tvrdit, že nejslabší je autor práce tam, kde se dotýká tématu Jednoty bratrské, jejíž problematika mu není badatelsky blízká. Opírá se proto valem o sekundární literaturu, v níž se příliš neorientuje.

Ediční část Havrlantovy práce obsahuje všechny důležité archivní dokumenty, jež se k životní dráze Tomáše Bavorovského váží a které jsou v rámci práce vydávány na světlo

poprvé. Ocenění si však zaslouží i ediční představení autorských a editorských předmluv Bavorovského děl, které jsou v daném kontextu více než ilustrací, protože vzhledem k celku Havrlantovy práce výjimečně odkazují také k způsobu myšlení a teologického uvažování zkoumané osoby, samotného Bavorovského. Přesto i tato důležitá část Havrlantovy práce trpí některými nedostatky. Nejdůležitější vidím v pomnutí foliace u edic tištěných textů: ať již u básní Cerva a Kropáče (s. 148-149 a 163-164), nebo při vydání předmluv k jednotlivým spisům Bavorovského (s. 165-192). I když Havrlantova edice není kritická, neměla by být tato skutečnost přehlédnuta. Autor se však měl rozhodnout i pro to, zda svou edici doprovodit výkladovými poznámkami zcela, což by bylo ku prospěchu, nebo na ně rezignovat. Vyvaroval by se tak případů, kdy na jednom místě biblické citace určuje, na jiném pomíjí (např. na s. 174 jsou citace určeny, oproti tomu na s. 170 je věta „abych aspoň s chudou vdovičkou jediný halíř uvrhl“ uvedena bez odkazu k Mk 12, 42 apod.). A s podobným přístupem se setkáme i u poznámek vázaných k jednotlivým osobám (např. na s. 168 pozn. o Anně Hradecké; na s. 170 chybějící poznámka o Petru Teleckém, či na s. 177 rovněž chybějící poznámka o Petru Chelčickém). K drobným vadám pak patří místy i špatná transkripce textů (např. na s. 167: v místě Plzni kázal / v městě Plzni kázal – v kontextu jde o město, ne o místo/místo), či neobvyklý přepis biblických kapitol římskými číslicemi (např. na s. 182-183).

Konečně není divu, že v poměrně rozsáhlé Havrlantově práci nalezneme také překlepy (např.: s. 28, pozn. 75: J. G. Clave / Calve; s. 50: synové důlní hejtmana / synové důlního hejtmana; s. 68: Společnosti Národního českého muzeum / museum; s. 87: Rořmberek / Rožmberk; s. 95: Dedikanti / dedikanti; s. 102, pozn. 388: Bdějovice / Budějovice; s. 142: pznávám / poznávám; s. 163: ale také a u Viléma / ale také u Viléma), nevhodnou formulaci (např.: s. 26: čtverkou neboli kvartem / např.: v kvartovém vydání (in 4°) neboli čtverkou), nebo nesprávně dělená slova (např.: s. 104: Wol-fgang / Wolf-gang; s. 180: čtenáru-om / čtená-řuom; s. 186: pru-ochod / pruo-chod). Nepěkně také působí mechanické přebírání textu v poznámkách pod čarou (např.: pozn. 368 na s. 97 – pozn. 427 na s. 112).

Rigorózní práce Jaroslava Havrlanta *Prolegomena k hledání ekleziologických inspirací v životě a díle Tomáše Bavorovského († 1562)* splňuje, dle mého soudu, všechny požadavky, které by měly být na práci této úrovně kladeny. Její téma je originální, pečlivě zpracované a o původní prameny opřené. Shrnuje dosavadní bádání, kriticky se s ním vyrovnává a samostatně vykresluje Bavorovského život, přehlédá jeho díla a edičně představuje převážně dosud nevydané prameny, s doplňkem exkurzu o erasmiánské inspiraci Bavorovského teologického myšlení v širším kontextu.

Po nápravě uvedených drobných chyb si umím představit vydání Havrlantovy práce formou knižní monografie, která by prohloubila naše znalosti života katolické církve v 16. století na příkladu jedné její vůdčí osobnosti a snad by i inspirovala k dalším badatelským krokům tímto směrem.

Rigorózní práci Jaroslava Havrlanta proto doporučuji k ústní obhajobě!

V Praze dne 29. září 2010

Ota Halama
Ota Halama Th.D.

katedra církevních dějin UK ETF Praha